

*Encyklopedické heslo***AŽ PŘIJDE KOCOUR***Vojtěch Jasný, 1963*

Námět: Vojtěch Jasný. **Scénář:** Jiří Brdečka, Vojtěch Jasný. **Spolupráce na dialozích:** Jan Werich. **Režie:** Vojtěch Jasný. **Kamera:** Jaroslav Kučera. **Střih:** Jan Chaloupek. **Hudba:** Svatopluk Havelka. **Architekt:** Oldřich Bosák. **Zvuk:** Dobroslav Šrámek.

Hrají: Jan Werich (Oliva, kouzelník), Vlastimil Brodský (učitel Robert), Jiří Sovák (ředitel školy), Emílie Vášáryová (Diana), Vladimír Menšík (školník), Jiřina Bohdalová (Julie), Karel Effa (Janek), Jaroslav Mareš (vedoucí restaurace), Vlasta Chramostová (Marjánka), Alena Kreuzmannová (klepna), Stella Zázvorková (ředitelova žena), Míša Pospíšil, Tonda Krčmář, Pavel Brodský, Dana Dubanská (děti) ad.

Výroba: Filmové studio Barrandov, TS Bohumil Šmída – Ladislav Fikar, 101 min., bar., 35 mm ŠÚ.
Premiéra: 20. září 1963.

Poté, co pan Oliva z ochozu kostelní věže seznámí publikum s děním ve svém městečku i postavičkami v něm, se počne odehrávat vlastní příběh. Buduje se protiklad mezi čestným učitelem Robertem a úlisným ředitelem školy, zachycený na vztahu ke zvířatům. Zatímco Robert upřednostňuje živé tvory, zachycené kamerou, ředitel obhajuje názornost vycpanin. Proto zastřelí i chráněného čápa – a Robert jej za to nazve vrahem. Robertova třída má hodinu kreslení a modelem sedí pan Oliva, jenž vypráví o svých zážitcích. Nenásilně předává zásady mravního chování. Mimo jiné se zmíní i o kouzelníkovi, krásné dívce Dianě a čarovném kocourovi – načež do městečka skutečně přijede barevný autobus s kouzelníkem, Dianou i kouzelným kocourem. Když na představení sejme Diana kocourovi černé brýle, pod jeho pohledem se začnou lidé zbarvovat podle svých vlastností. Vypukne zmatek a kocour zmizí. Robert se zamiluje do Diany a běží s ní snovou krajinou daleko od hlučícího davu. Kocoura naleznou děti, ale toho se zmocní ředitel, rozhodnut dát jej utratit. Děti si však vynutí, aby kocoura vrátil – a tak může kouzelník i s Dianou odjet, protože též jinde je zapotřebí jejich přítomnosti. Robert marně běží za vzdalujícím se autobusem.

První nárys tohoto filmu pochází ještě z doby, kdy Jasný chystal TOUHU. Námět postupně uzrával, obohacován spoluprací s Jiřím Brdečkou a posléze též s představitelem ústřední dvojrole Janem Werichem. Tak se stalo, že původní satirické zaměření na nejružnější společenské i privátní neduhy (např. nepoctivý vedoucí restaurace, pracovní absentér, drbna) doplňuje konflikt poctivosti a čestnosti s chameleonskou podlézavostí, rozehraný nejprve ve vztahu mezi idealistickým učitelem a jeho ředitelem, ale plně zveřejněný teprve pohádkovým pohledem kouzelného kocoura.

Aktuálně pocíťovaný jev přetvářky a přizpůsobivosti maskované politickými frázemi tak nabývá ostrého satirického odsouzení, i když zůstává poplatný mravokárné moralitě. Zatímco většina dospělých vykazuje v různé míře negativní vlastnosti, děti – a spolu s nimi i ti dospělí, kteří si uchovali schopnost hrát si a chovat se bezprostředně – vystupují jako bytosti čisté a nezkažené, které semknuty dokáží vyvzdorovat dobrou věc.

Největší pozornost na sebe strhává Jan Werich, ať již jako kastelán Oliva, nebo tajemný kouzelník. Werichovy postavy jsou navíc povýšeny nad vlastní příběh tím, že je jim přisouzena funkce jakéhosi glosátora či komentátora. Zvláště kastelánu je přisouzena pozice vševědoucího pozorovatele, jenž se zmoudřelý věkem i zkušenostmi může ironicky vyjadřovat k dění kolem sebe. Výmluvná jsou v tomto směru už Werichova úvodní slova, parafrázující pohádkové zakončení: „Bylo, nebylo, ale spíše bylo, než nebylo.“

Pohádkové rysy byly sice přítomny od samého počátku prací na filmu (ostatně pro sklonek padesátých let, kdy látka zrála, byl příznačný sklon k pohádkovému zarámování jinak satirického příběhu, jak dokládají snímky jako KONEC JASNOVIDCE nebo TŘI PRÁNÍ), ale rozhodnutí povýšit je k rozměru podobenství, byť jakkoli

Až přijde kocour (Vojtěch Jasný, 1963)

Foto archiv

ještě tezovitého a jednorozměrného, přichází poznenáhlu, i v souvislosti s krystalizující se výtvarnou koncepcí kameramana Jaroslava Kučery. Kučera totiž vnesl trikově náročný prvek, když lidské figury získávají různobarevné přelivy, řešené podle dávných konvencí v symboliky barev – „horoucí“ červená je určena pro zamilované, zatímco záporné vlastnosti provázejí „studené“ žluť či šed. Jasného snímek se tak stává jakýmsi ušlechtilé přetaveným epilogem těch kritických výpovědí, kdy „spravedlnost“ je zjednána teprve jakoby zásahem shůry, ať již jde o čestného stranického činovníka nebo pohádkového dědečka. Společnou je víra, že někde „tam nahoře“ se lze dovolat Dobra.

Jasný současně sleduje vícero dramatických aktivit. Dává najevo, že nehodlá pranýřovat jen vytčené neduhy, odmítá spoutávat se konkrétnem. Usiluje o určitý zevšeobecňující nadhled, kde zvolené události jsou vlastně jen zástupné. Dovíme se, že nejdůležitější je výchova dětí, pojatých jako symbol neposkvrněnosti, který je třeba chránit před pokrytectvím v jakékoli podobě. Že je nutné rozvíjet jejich fantazijní rozlet (Werichův Oliva nikoli náhodou říká, že fantazie je křehká květinka, která s příchodem dospívání zaniká – a je nanejvýš výmluvné, že stejně jako děti fascinovaně naslouchá jeho vyprávění i sám učitel).

Režisér uvolnil stavidla své obrazotvornosti a ve snaze zakomponovat co nejvíce aspektů, které mu (i jeho spolupracovníkům) tanuly na mysli, tříští soudržnost vyprávění. Příběh se mu neustále rozlévá do vedlejších motivických pramének, do drobných extempore; podřizuje se Werichově robustnosti. Dramatická roztěkanost se odráží i ve volbě různorodých, ne vždy spojených narativních postupů, zvláště rozhodl-li se režisér ozvláštnit některý výjev. Tak vzniklo několik relativně izolovaných výstupů, které se svou výrazovou výlučností vydělují ze satirického obrysu, namísto aby jej doplňovaly či umocňovaly. Vedle učitelovy milostné vize, v níž si se svou vyvolenou přiřukává uprostřed podmanivé přírody na věčnou lásku, je to především ředitelův „obřadní“ tanec s ptačí vycpaninou, provázený ryčnou, v pochodovém rytmu psanou dechovkou, dále pak „symbolický výjev“ černého divadla o rozkrádání či zpola tanečně, zpola pantomimicky koncipovaný zmatek, když se lidé začali pod kocourovým pohledem zbarvovat podle svých vlastností. Právě v těchto okamžicích vítězí jakýsi lyrický posun v pojetí, odsunující původní „dokladový“ přístup.

Nevyrovnané jsou i herecké kreace – jestliže Werich (obě role se mu vlastně slučují v dvojedinou, protože vyjadřují tentýž princip odstupu) jakoby vystupuje sám za sebe a svými průpovídkami zřetelně odkazuje na někdejší divadelní „forbíny“, jestliže staticky pojednaná postava Diany (Emília Vášáryová) ztělesňuje věčnou krásu a cit nepodléhající změnám, ostatní „pozemšťané“ žijí v neustálém ruchu a shonu. Vedle značně mdlého a bezbarvého učitele Roberta (Vlastimil Brodský typově naplňuje model milovníka) je bez pochyby nejvýraznější figurou ředitel školy, jemuž Jiří Sovák propůjčil úlisnou, vlichocující se hebkou mluvu, pod níž se však tají zlověstné záměry i obojetnická, bezpáteřná povaha. Jeho napomahači již neskrývají svou bezcitnost – zvláště Menšíkův školník se vyznačuje škodolibou bezcitností, provázenou příznačně chraplavým nasazením hlasu. Jasný se i zde obklopil stabilním hereckým ansámblem, který sestavil již v prvotině ZÁŘJOVÉ NOCI a který jej provázel až ke VŠEM DOBRÝM RODÁKŮM, nadlouho poslednímu titulu, který v Čechách natočil.

AŽ PŘIJDE KOCOUR vznikl mimo estetické směřování „nové vlny“, ale spolu s ní si okamžitě dobyl uznání doma i za hranicemi. Na jeho příklad však nikdo nenavázal, protože po vizuální stránce se jednalo o svěbytný a nenapodobitelný počín, v myšlenkovém zakotvení pak navazoval na již překonaný model satiry jako mravně zušlechťujícího útvaru, který by měl ukazovat cestu vpřed i žádoucí modely chování. Teprve o několik let později Miloš Forman ve snímku HOŘÍ, MÁ PANENKO zbaví satiru umravňujících tendencí a vtiskne jí princip gogolovského „křivého zrcadla“.

BIBLIOGRAFIE: BK[Luboš Bartošek], *Až přijde kocour*. Filmový přehled 16, 1963, č. 31 (nestr.). ● Z. Smejkal, *Dvě silné komedie*. Rovnost 78, 2. 7. 1963, s. 5. ● J. Pilát, *Až přijde kocour*. Mladá fronta 19, 19. 9. 1963. ● vf [V. Falada], *Filmové premiéry týdne*. Zemědělské noviny 19, 19. 9. 1963. ● V. Vondra, *Proti měšákům a proti chameleonům*. Práce 19, 20. 6. 1963. ● an [G. Franc], *Zamyšlení nad Kocourem*. Lidová demokracie 19, 22. 9. 1963. ● M. Fiala, *Kocour jde do kin*. Rudé právo 43, 26. 9. 1963. ● J. Trefulka, *O Kocourovi a laťkách*. Host do domu 10, 1963, č. 7, s. 294 – 295. ● ajl [A. J. Liehm], *Až přijde kocour*. Literární noviny 12, 1963, č. 38, s. 8. ● A. J. Liehm, *Až přijde kocour – Ohlas „Kocoura“ v západním tisku*. Svět v obrazech 19, 1963, č. 25, s. 20 – 21. ● F. Vrba, *Kocour přišel*. Plamen 5, 1963, č. 8, s. 142. ● I. Soeldner, *Přišel kocour*. Mladý svět 5, 1963, č. 25, s. 12 – 13. ● J. Boček, *Kocour přišel*. Kulturní tvorba 1, 1963, č. 3, s. 10. ● J. Boček, *Červený kohout zazpíval jejich lásce*. Divadlo 15, 1963, č. 9, s. 49 – 54. ● M. Kuna, *Až přijde kocour...* Hudební rozhledy 16, 1963, č. 20, s. 862 – 863. ● J. Pitterman, *Až přijde kocour*. Kino 18, 1963, č. 21, s. 7. ● G. Franc, *Za Kocourem až do Cannes*. Divadelní noviny 7, 1963, č. 24, s. 11. ● M. Veselý, *Slovo má kocour*. Kulturní tvorba 1, 1963, č. 22, s. 15. ● K. Panová, *Pozor kocúr*. Film a divadlo 7, 1963, č. 13, s. 9. ● G. Kopaněvová, *I pohádky potřebujeme*. Film a doba 9, 1963, č. 9, s. 461 – 463. ● *Až přijde...* T-64, č. 2, s. 116. ● *Světová kritika o našem filmu*. Kulturní tvorba 3, 1965, č. 9, s. 8 – 9. ● U. Donátová, *Bacha, kocour jde*. Večerní Praha 12. 6. 1990. ● M. Pivovar, *Kdyby tak přišel*. Moravské noviny 19. 7. 1990. ● J. Jaroš, *Až přijde kocour, bude vyjevena pravda*. Zemědělské noviny 46, 4. 8. 1990. ● V. Míšková, *Až zase přijde kocour*. Rudé právo 70, 5. 10. 1990. ● J. Lukeš, *Bylo nebylo...* Kino 45, 1990, č. 11, s. 6 – 7. ● S. Přádná, *Píšeme o filmu Až přijde kocour*. Záběr 23, 1990, č. 19, s. 6. ● J. Žalman, *Umlčený film II*. Film a doba 36, 1990, č. 4, s. 195 – 196. ● pat [P. Taussig], *Až přijde kocour*. Kinorevue 3, 1993, č. 14, s. 10. ● V. Müllerová, *Kdy přijde kocour?* In: *Krajina dětství*. Olomouc 1994, s. 37 – 41.

CENY: XVIII. Mezinárodní filmový festival v Cannes 1963 – Zvláštní cena poroty a Cena technické komise; XIV. Filmový festival pracujících 1963 – Velká cena Čs. filmu; Mezinárodní filmový festival v Barceloně 1964 – Stříbrná cena Dáma s deštníkem.

Jan Jaroš